

Максим Опанасенко із Bihus.Info, Аліса Юрченко із The Kyiv Independent, Олександра Губицька, керівниця проєктів, журналістка-розслідувачка NGL.media.

Крім корупційних схем, журналісти-розслідувачі фокусуються нині на розслідуванні воєнних злочинів, скоєних супротивником, викрадень людей у зонах воєнних дій та на окупованих територіях, зловживань представників влади у сфері оборонної промисловості та закупівель для армії. Так, ще у 2019 р у проєкті «Наші гроші з Денисом Бігусом» викрито розкрадання в оборонному комплексі, а робота Валерії Єгошиної та її колеґ зі «Схем» (Радіо Свобода) «Щодня шукали тіла загиблих і ховали в лісі. Хто саме з російських військових вбивав в Ізюмі?» стала фіналістом конкурсу на нагороди GIJN «Проливаючи світло» — 2023, яка присуджується за журналістські розслідування, проведені під загрозою або в небезпечних умовах. Також у цій сфері відома Інформаційна агенція «Центр журналістських розслідувань» (ЦЖР). Ця команда проводить, зокрема, розслідування щодо справ, пов'язаних із діяльністю окупаційної влади Криму та порушеннями прав людини на територіях, окупованих росією. Як вказано на сайті Центру: «Кримський ЦЖР є членом Глобальної мережі журналістів-розслідувачів (GIJN). Агентство спеціалізується на проведенні розслідувань корупції в Україні, воєнних злочинів РФ на ТОТ України, ідентифікації колаборантів і учасників незаконних збройних формувань, схем обходу санкцій, застосованих до РФ за агресію проти України. За матеріалами розслідувань ЦЖР відкриті сотні кримінальних проваджень, а десятки фізичних та юридичних осіб внесені до санкційних списків України, ЄС, США». Проєкт SeaCrime Центру «Миротворець» спрямовувався на викриття розкрадання росією українського зерна.

Певна частина сучасних журналістських розслідувань присвячена соціальним проблемам. Так, ці теми, зокрема, висвітлюють журналісти Суспільного мовлення. Серед них — розслідування у сфері медицини, закупівлі ліків, наданні соціальної допомоги, проблем, які постають перед особами з інвалідністю та ВПО.

Таким чином, можна відзначити, що в період війни з росією українська розслідувальна журналістика отримала й нові теми для розслідувань, і нові можливості, зумовлені як змінами в законодавстві, що полегшують роботу журналістів-розслідувачів, так і науково-технічним прогресом. Все це дозволяє говорити про значний поступ, досягнутий у цій сфері в період 2014–2025 рр.

О. Куликова

ХУДОЖНІЙ РЕПОРТАЖ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЖАНРУ

О. Kulykova

LITERARY REPORT IN THE UKRAINIAN MEDIA SPACE: GENRE DEVELOPMENT TRENDS

У сучасному медіапросторі, перенасиченому швидкими новинами та гучними заголовками, виникає потреба в жанрах, здатних глибоко пояснити складні процеси, передати атмосферу подій та розповісти історії простих людей. Одним із таких жанрів є художній репортаж — жанр на межі журналістики та літератури.

Особливо цінним є потенціал художнього репортажу для України в умовах повномасштабної війни й глибоких суспільних змін, адже він є важливим

інструментом документування подій, джерелом інформації для журналістів, істориків і культурологів. Актуальність дослідження розвитку цього жанру в українській медіасфері посилюється й на тлі зростаючої уваги до вітчизняного художнього репортажу в міжнародному медіапросторі.

Попри наявність власних традицій, активізація інтересу до українського художнього репортажу відбулася порівняно нещодавно й значною мірою була зумовлена впливом польської репортажистики, яка з'явилася в асортименті книгарень, та драматичними подіями в країні.

Попри те, що створення й публікація художнього репортажу вимагає суттєвих фінансових і часових витрат, він представлений на сторінках друкованої преси. Лідером у цій ніші є журнал "Reporters" від провідного репортажного медіа України з однойменною назвою. Це перший в Україні журнал художнього репортажу. Його місія — розповідати історії, які захоплюють увагу, надихають, вражають і провокують до дискусії. Засновники вважають, що репортаж — найкращий спосіб розповісти про великі соціальні процеси через людські історії. Тексти журналу супроводжують якісні, професійні фотографії, що робить його єдиним в Україні журналом художнього репортажу й документальної фотографії.

Зразки художнього репортажу також зустрічаються в таких виданнях, як: «Газета по-українськи», «Країна», «Українська правда. Життя» тощо.

Потужними платформами для розвитку художнього репортажу є також інтернет-середовище й блогосфера. Зокрема, заслуговує на увагу мультимедійний проект «Локальні історії», який об'єднує друкований журнал, онлайн-платформу, аудіо- та відеопродакшн, а також книговидавництво.

Потужний внесок у розвиток жанру зробило видавництво «Темпора», яке протягом 2012–2021 рр. проводило конкурс художнього репортажу «Самовидець». Ця ініціатива суттєво вплинула на популярність жанру як серед журналістів та письменників, так і серед читачів. Видавництво опублікувало збірки репортажів переможців конкурсу та окремі книги в цьому жанрі, серед яких: «Україна: масштаб 1:1» О. Криштопи, «Над прірвою в житті» П. Стеха, «Десять поруч війна» та «(Не) воля» Є. Гончарової, «Ми не маємо права не бути сильними» А. Бессараба, «Ті, що стомилися боятися» О. Данилюка, «Дикий Схід. Нарис історії та сьогодення Донбасу» М. Віхрова та інші.

З 2017 р. в Україні працює видавництво репортажної та документальної літератури «Човен» (м. Львів), засноване Остапом Проциком та Ігорем Балінським. Воно вже видало понад 20 книг як українських, так і зарубіжних авторів. В асортименті видавництва опубліковані такі художні репортажі: «Бог дивовижних людей та інших грішників» М. Паплаускайте, «Півмісяць, хрест і павич. Подорожі до Месопотамії» та «Северодонецьк. Репортажі з минулого» С. Ославської, «Наші інші. Історії українського різноманіття» О. Яремчук, «Собакоїди та інші люди» К.-М. Гауса; «Тост за предків» В. Гурецького; та інші.

У 2023 р. у видавництві вийшла друком збірка репортажів «Найстрашніші дні мого життя» (упорядниця Наталя Гуменюк), що містить тексти, підготовлені провідними українськими та міжнародними журналістами, аналітиками, юристами в межах міжнародного проекту The Reckoning Project.

Книги в жанрі художнього репортажу також наявні в асортименті видавництв «Vivat», «Фоліо», «Лабораторія», «Ukrainian», «Видавництво Старого Лева», «Клуб сімейного дозвілля», «Комора» та інших. Зокрема, у 2022 р. видавництво «Лабораторія» надрукувало книгу «77 днів лютого», яка потрапила до переліку бестселерів Українського інституту книги й у топ найбільш проданих книжок.

Тематика художніх репортажів у книжковому форматі різноманітна й охоплює репортажі про Україну та інші країни, про людей, культуру, актуальні проблеми суспільства. З 2014 р. спостерігається тенденція до збільшення кількості художніх репортажів, присвячених війні в Україні.

Саме на книжковому ринку художній репортаж останнім часом знаходить підготовлену аудиторію, готову сприймати й оцінити літературу факту. Про формування читачької аудиторії свідчить і збільшення кількості випусків журналу «Reporters» з 2 до 4 номерів на рік. Ці чинники сприяють як подальшому розвитку жанру, так і культури його сприйняття аудиторією.

В останні роки читачька аудиторія розширилася і за кордоном, про що свідчать переклади книжок та випуск друкованої версії журналу «Reporters» англійською.

Серед виданих за кордоном книг:

- збірка репортажів «De-occupied: Stories of Ukrainian Resistance» про поїздки деокупованими територіями України у квітні — листопаді 2022 р.;
- літературні репортажі про будні військових і цивільних у Бахмуті й околицях «Bakhmut» Мирослава Лаюка;
- документально-художня подорож Херсонськими степами «The Flood» Євгена Ліра.

Зокрема, книга «Бахмут» 2024 р. була відзначена Премією Юрія Шевельова та увійшла до коротких списків Книги року ВВС.

Отже, художній репортаж підтвердив свій потужний творчий і прикладний потенціал як у журналістському колі, так і на ринку книжкової продукції.

Підсумовуючи тенденції розвитку художнього репортажу в Україні, можна зробити наступні висновки:

- художній репортаж в українському медіапросторі представлений у друкованих та онлайн-виданнях, в асортименті видавництв і книгарень;
- сформувалося й продовжує розвиватися коло журналістів і письменників, які працюють у цьому жанрі та аудиторія прихильників і читачів художнього репортажу;
- у тематиці художніх репортажів вітчизняних авторів нині переважає тема війни, що зумовлено складною суспільно-політичною ситуацією в країні.

Художній репортаж активно розвивається і, без сумніву, має значні перспективи. З огляду на це, очевидно є потреба в поглибленні дослідження тенденцій розвитку жанру, його динаміки, якості, змістовності, авторських стилів провідних журналістів у цій сфері.